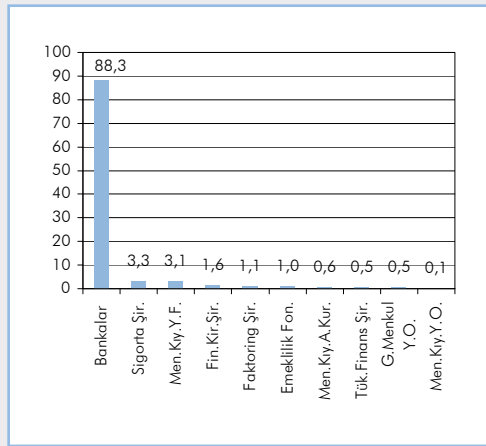

II. FİNANSAL SEKTÖRÜN GENEL YAPISI

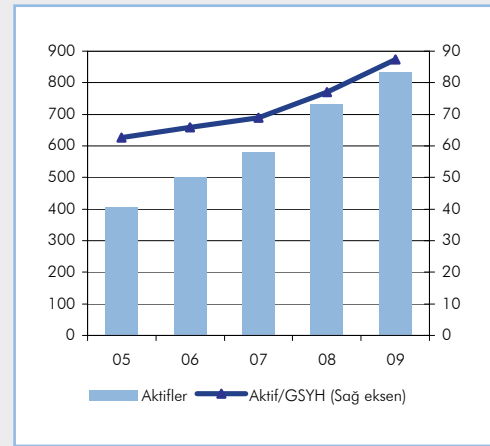
2009 yılında da büyümesini sürdüren Türk finans sektörü bir önceki yıl sonuna göre yüzde 14 büyümüş ve aktif büyüklüğü 944 milyar TL'ye ulaşmıştır. Sektör aktiflerinin yüzde 88,4'ünü bankalar oluşturmaktadır (Grafik II.1).

Grafik II.1.
Finansal Sektörün Bilanço Büyüklüğünün Dağılımı (%)¹

Kaynak: BDDK,TCMB, TSPAKB,SPK
(1) 2009 yılı sonu itibarıdır.

Grafik II.2.
Bankacılık Sektörünün Gelişimi (Milyar TL, %)

Kaynak: BDDK,TCMB,TÜİK

II.1. Bankacılık Sektörü

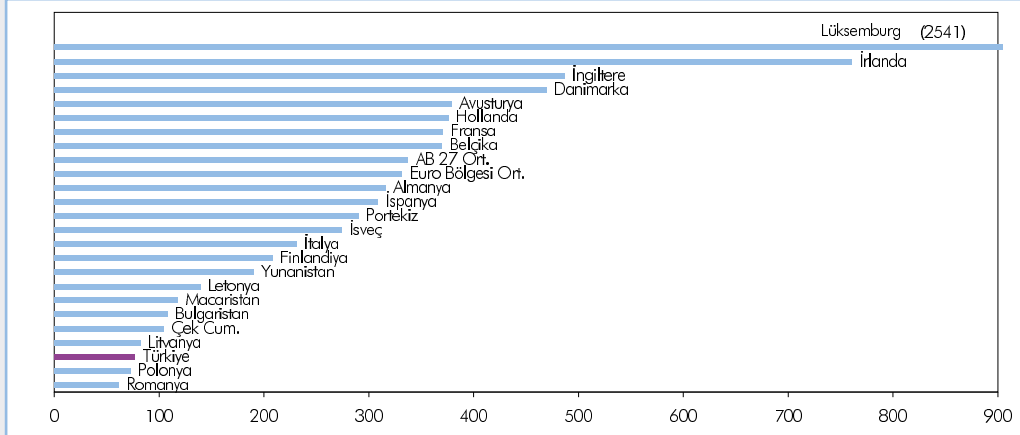
Ülkemizde bankacılık sektörü, mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile kâr payı esasına göre faaliyet gösteren katılım bankalarından oluşmaktadır.

2009 yılı sonu itibarıyla 49 olan Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı, 2010 yılı Mart ayında değişmemiştir. 2008 yılı sonu itibarıyla 9.308 olan şube sayısı, 2009 yılında 271 adet artarak 9.579'a, 2010 yılı Mart ayı itibarıyla ise bir önceki yıl sonuna göre 20 adet artarak 9.599'a yükselmiştir.

Bankacılık sektöründe çalışan personel sayısı ise 2009 yılında, bir önceki yıl sonuna göre 1.535 kişi artarak 184.205'e ulaşırken, 2010 yılının ilk üç ayında 2.414 kişi artarak 2010 yılı Mart ayı itibarıyla 186.619'a yükselmiştir.

Bankacılık sektörünün toplam varlıkları, 2009 yılı sonunda bir önceki yıl sonuna göre yüzde 6,9 reel artışla 834 milyar TL'ye, ABD doları bazında ise yüzde 16,5 artışla 561 milyara yükselmiştir. 2010 yılı Mart ayı itibarıyla ise yıl sonuna göre nominal yüzde 3,2 artarak birlikte reel yüzde 0,7 azalarak 861 milyar TL'ye, ABD doları bazında ise yüzde 1,3 artışla 568 milyara yükselmiştir.

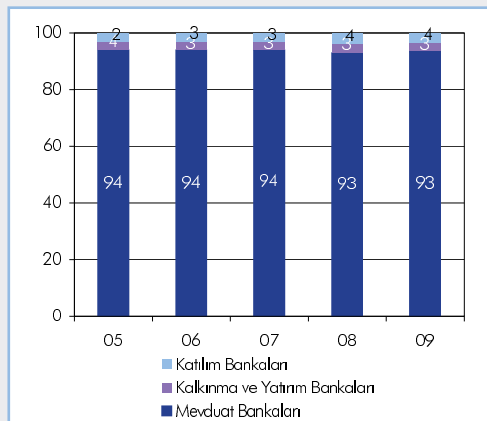
Grafik II.3.
Türk Bankacılık Sektörünün Bilanço Büyüklüğünün GSYH'ye Oranının Seçilmiş AB Ülkeleri ile Karşılaştırılması (%)¹

Kaynak: TÜİK, BDDK, TCMB, ECB Report – 2009
(1) Veriler 2008 yılı itibarıyla.

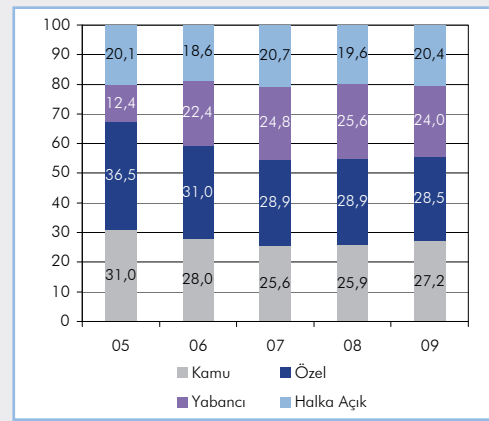
Türk bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğünün GSYH'ye oranı, 2008 yılı sonunda yüzde 77,1 iken, 2009 yılı sonunda yüzde 87,4'e yükselmiştir (Grafik II.3). Türk bankacılık sektörünün GSYH içindeki payı, Polonya ve Romanya'dan daha yüksek, diğer AB ülkelerinden ise düşüktür.

Grafik II.4.
Bankacılık Sektörü Bilanço Büyüklüğünün Grup Bazında Dağılımı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.5.
Bankacılık Sektörü Aktif Toplamının Hisse Yapısına Göre Dağılımı (%)¹

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Halka açık hisseler içindeki Türk ve yabancı yatırımcıların payı ayrıştılmamıştır.

2010 yılı Mart ayı itibarıyla Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 49 bankanın 32'si mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası, 4'ü ise katılım bankasıdır. Türk bankacılık sektörü mevduat bankacılığı ağırlıklıdır (Grafik II.4).

Ödenmiş sermayedeki payları esas alındığında, 2008 yılı sonunda yüzde 25,6 olan yabancı hissedarların aktif büyüklüğü içindeki payı, 2009 yılı sonunda yüzde 24 olarak gerçekleşmiştir (Grafik II.5). Öte yandan, Merkezi Kayıt Kuruluşu verilerine göre, yüzde 17,9 olan halka açık paylar içindeki yabancı payları da eklendiğinde bankacılık sektöründeki yabancı payı yüzde 41,9'a ulaşmaktadır.

Tablo II.1 Seçilmiş AB Ülkeleri ile Karşılaştırma^{1,2,3}

Ülkeler	Mevduat/ GSYH (%)	Kredi/ GSYH (%)	Kredi/ Mevduat (%)	Top.Aktifler/ Kredi Kur. Sayısı (Milyon Euro)	En Büyük 5 Kredi Kur. Sektör Pay. (%)	Kredi Kuruluşu Sayısı	Kredi Kuruluşlarında Yabancı Payı (%)
Almanya	123	129	105	3.959	23	1.989	11,5
Avusturya	112	149	134	1.330	39	803	23,4
Belçika	157	117	74	12.116	81	105	26,9
Bulgaristan	63	74	118	1.228	57	30	83,4
Çek Cum.	67	52	78	2.871	62	54	90,8
Danimarka	82	238	290	6.385	66	171	17,5
Estonya	60	105	175	1.296	95	17	97,3
Finlandiya	61	90	146	1.075	83	357	69,5
Fransa	86	117	137	9.925	51	728	13,3
Hollanda	168	185	110	7.401	87	302	5,7
İngiltere	285	282	99	22.609	37	391	50,9
İrlanda	165	259	157	2.819	56	501	56,6
İspanya	160	181	114	9.340	42	362	10,6
İsveç	56	130	231	4.944	62	182	9,4
İtalya	76	115	152	4.436	33	818	12,1
Letonya	58	99	172	949	70	34	67,8
Litvanya	35	65	186	316	81	84	84,8
Lüksemburg	718	553	77	6.129	27	152	95,2
Macaristan	52	72	139	633	55	197	60,4
Polonya	42	44	103	370	44	712	71,7
Portekiz	127	170	133	2.756	69	175	22,1
Romanya	29	37	126	1.966	54	43	79,4
Slovakya	62	47	76	2.520	72	26	92,8
Slovenya	57	93	164	2.042	59	24	30,8
Yunanistan	116	91	78	7.000	70	66	22,2
Euro Bölg. Ort.	117	138	118	4.653	45	438	18,7
AB 27 Ort.	134	154	115	4.960	44	315	26,4
Türkiye 2008	48	40	84	7.008	60	49	25,6
Türkiye 2009	54	43	81	7.944	60	49	23,9

Kaynak: BDDK-TCMB, Eurostat, ECB Report – 2009

(1) Tabloda AB ülkelerinin 2008 yılı verileri yer almaktadır. AB ülkelerinde "kredi kuruluşu" tanımı farklılık göstermekte ve bazılarında banka dışı finansal kuruluşlar da dahil edilmektedir.

Türkiye için bankalar verisi esas alınmıştır.

(2) Türkiye için mevduat verileri içinde katılım fonları, kredi verileri içinde katılım bankalarının kullandıkları fonlar da yer almaktadır.

(3) Türkiye kredi verisine, AB verilerine paralel olarak takipteki alacaklar ve finansal kiralama alacakları da dahil edilmiştir.

Bankacılık sektörünün derinliğini ve aracılık fonksiyonlarının gelişimini gösteren, mevduat ve kredilerin GSYH'ye oranı ülkemizde artarken, kredilerin mevduata oranı bu dönemde düşmektedir. Söz konusu oranlar, AB ortalamalarının gerisinde kalmaktadır.

İlk 5 bankanın toplam aktifler içindeki payı AB ortalamasının üzerindedir (Tablo II.1). Diğer taraftan, 2009 yılı sonu itibarıyla ilk 5 ve 10 bankanın yoğunlaşma oranları bir önceki yıl sonuna göre değişmeyerek yüzde 60 ve 83 olarak gerçekleşmiştir.

Kutu 7. Sistemik Öneme Sahip Finansal Kuruluşlar

Son küresel krizle tecrübe edildiği üzere, sistemik öneme sahip finansal kuruluşların (SÖFİK) sorun yaşamaları durumunda söz konusu kuruluşların kurtarılmaları kamu kaynakları üzerinde ciddi maliyetler yaratmaktadır. SÖFİK'ler, normal zamanlarda, büyük olmalarının sağladığı avantajla daha düşük maliyetle borçlanabilmekte, yüksek kaldıraçla çalışabilmekte ve kar amacıyla daha riskli faaliyetlere yönelebilmektedirler. Ayrıca, "batmak için çok büyük" oldukları yönündeki piyasa algılaması ve kriz döneminde verilen destekler de bu kuruluşlara ilişkin olarak sistimal riski sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, Pittsburg zirvesinde G-20 Liderleri, Finansal İstikrar Kurulu'nu (FSB) 2010 yılı Ekim ayına kadar SÖFİK'lere ilişkin riskleri değerlendirecek çalışmalar yapmak ve önlemler ortaya koymakla görevlendirmiştir.

2009 yılı Ekim ayında yayınlanan "Sistemik Önemin Değerlendirilmesi"ne yönelik IMF/BCBS/FSB ortak çalışması¹ bir kuruluşun sistemik öneminin belirlenmesinde "büyüklük", "diğer finansal kuruluşlarla ilişki düzeyi" ve "ikame edilebilirlik" olarak üç ana kriter ele almaktadır. Bu çerçevede, büyüklük ölçütü olarak, finansal aracılık faaliyetlerinin piyasa payı (örneğin aktiflerinin GSYH'ye oranı, bankalararası piyasadaki payı, kredi türlerine göre piyasa üstünlüğü vb.); diğer kuruluşlarla ilişki düzeyi olarak finansal kuruluşlar ve piyasalar arası pozisyonları ile ödeme ve takas sistemlerindeki payı gibi göstergeler, ikame edilebilirlik ölçütü olarak ise Hirschman-Herfindahl endeksi gibi literatürde kullanılan temel konsantrasyon göstergeleri öne çıkmaktadır. Ancak, yüksek kaldıraç, likidite riski, vade uyumsuzluğu gibi finansal kırılganlıklara ve kurumsal altyapıya (ödeme ve takas sistemlerinin işleyişi, iflas konusundaki düzenlemeler vb.) ilişkin göstergelerin de söz konusu üç temel kriteri tamamlayıcı rol oynamaları gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu çerçevede, kullanılacak esas ve kıstasların içiçe geçmişliği ve kıyaslanabilme zorluğu, küresel veri koordinasyonundaki eksiklik ve uyumsuzluklar gibi sorunlarla da birleşerek, ilk etapta sistemik öneme sahip kuruluşların ayrıştırılmasında büyük güçlükler ortaya çıkarmaktadır.

Sistemik Öneme Sahip Finansal Kuruluşlara Yönelik Uluslararası Çalışmalar

SÖFİK'lerden kaynaklanan risklerin sınırlandırılması konusu FSB Düzenleme ve Denetime İlişkin İşbirliği Daimi Komitesi (SRC)'nin yanı sıra Basel Bankacılık Gözetim Komitesi (BCBS) ve IMF olmak üzere iki ayrı platformda daha ele alınmaktadır. FSB, bu kuruluşlardan kaynaklanacak sistimal riskini ele alarak uluslararası politika reformları geliştirmekte, BCBS ise bünyesindeki bir alt çalışma grubu vasıtasıyla SÖFİK'ler için ayrıştırıcı kıstaslar belirlenmesi ve bunlara ilişkin sermaye, likidite ve benzeri düzenleyici tedbir önerileri üzerinde çalışmaktadır. Diğer yandan IMF, yine G-20 tarafından Pittsburg zirvesinde görevlendirildiği üzere, finansal sektörün, kriz döneminde hükümet müdahaleleri ile ortaya çıkan maliyeti nasıl paylaşabileceği (burden sharing) konusunda bir çalışma yürütmektedir. Finansal sektör içerisindeki payları, sistemik risk yaratma kapasiteleri ve kayıp durumunda yaratabilecekleri maliyet dikkate alındığında, SÖFİK'lerin maliyet paylaşımında önemli katkı yapmalarının beklenmesi bu çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Söz konusu maliyet paylaşımına yönelik olarak IMF sistemik vergi ve harçları içeren bir takım öneriler sunmaktadır. FSB önderliğinde yürütülen çalışmalara ilişkin hazırlanacak ara rapor Haziran ayındaki G-20 toplantısına sunulacak, Kasım ayı toplantısında ise nihai tavsiyeler oluşturulacaktır. Söz konusu çalışmaların üç temel amacı bulunmaktadır:

(1) http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_091107c.pdf

i) *Düzenleme çerçevesinin güçlendirilmesi suretiyle SÖFİK'lerin batma olasılıklarının ve batma durumunda yaratacakları etkilerin azaltılması:* Bu hususa yönelik politika tedbirleri, SÖFİK'lerin ek sermaye ya da likidite yükümlülükleri gibi daha kapsamlı ve maliyetli ihtiyatlı düzenlemelere tabi tutulmaları, şarta bağlı sermaye uygulaması (contingent capital), daha etkin mikro ve makro riskleri azaltıcı politika uygulamaları ve SÖFİK'lerin riskliliğini azaltmaya yönelik adımlar atılmasını içermektedir. Bu çerçevede, BCBS tarafından alınması planlanan finansal sektörün dayanıklılığının artırılmasına ilişkin tüm tedbirlerin de (sermaye tanımının güçlendirilmesi, kaldıraç ve likidite oranları vb.) SÖFİK'lerden kaynaklanabilecek risklerin sınırlandırılması çalışmalarına katkı sağlaması beklenmektedir.

ii) *Kriz döneminde sınır ötesi faaliyet gösteren SÖFİK'lerin çözümlenebilme kapasitesi:* Sorunlu bir kuruluşun sistematik olarak çözümlenebilme kapasitesini artıracak politikalar geliştirmek ve krize önceden hazırlıklılık, acil durum planlaması ve ilgili otoriteler arası işbirliği ve bilgi paylaşımı, büyük finansal kuruluşların mevcut ulusal mevzuatlar çerçevesinde nasıl çözümlenebileceği ve farklı ulusal mevzuatların birbirleriyle etkileşimi konularında uluslararası platformda çalışmalar yürütülmektedir.

iii) *Temel finansal altyapıları ve piyasaları güçlendirmek suretiyle bulaşma riskinin azaltılması:* Büyük finansal kuruluşlardan kaynaklanan bulaşma riskinin azaltılması, sermaye ve benzeri ilave yükümlülükler getirmek suretiyle pozisyonların sınırlandırılması yoluyla olabileceği gibi, bu kuruluşları birbirine bağlayan finansal piyasaların altyapısının güçlendirilmesiyle de mümkün olabilecektir. Bu çerçevede, sistemik öneme sahip piyasa altyapılarına ilişkin standartların değerlendirilmesi ve güçlendirilmesine ilişkin olarak çalışmalar yürütülmektedir.

Ülkemizin SÖFİK'lerden Kaynaklanan Risklere İlişkin Durumu

SÖFİK'leri ülkemiz açısından iki bakımdan ele almak mümkündür. İlk olarak uluslararası aktif SÖFİK'lerin ülkemizdeki konumuna bakıldığında; ana ülkede sistemik öneme sahip olan uluslararası finansal kuruluşların ülkemizde genellikle iştirak biçiminde kurulmuş olmaları kriz durumunda çözümlenmelerini kolaylaştırmaktadır. Şube biçiminde faaliyet gösteren diğer bankaların payı ise oldukça düşüktür. Ayrıca, yabancı bankaların Türkiye'deki şubeleri de dahil olmak üzere ülkemizde faaliyet gösteren tüm bankalar 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na tabidir. Söz konusu kuruluşlar ülkemiz finansal sistemi açısından sistemik bir risk unsuru oluşturmamakla birlikte, bulaşma etkisi nedeniyle her zaman yakından takip edilmektedir.

İkincisi ise ülkemizdeki finansal kuruluşlar içerisinde SÖFİK olarak nitelendirilebilecek sistemik öneme sahip kuruluşların durumudur. Ülkemizde bankacılık sektörü yüzde 88'lik pay ile finansal sektörün en önemli kısmını oluşturmaktadır. Türkiye'de faaliyet gösteren 49 bankadan 10'u toplam aktifler içerisinde yüzde 83'lük paya sahiptir. Söz konusu bankalar büyüklükleri, sistemik riske yol açabilme potansiyelleri ve ödeme sistemlerindeki önemli rolleri göz önüne alınarak, ilgili otoritelerce yakından takip edilmekte, etkin gözetim ve denetime tabi tutulmaktadır. Halihazırda, bankacılık mevzuatımız SÖFİK yaratılmasını teşvik edici olmaktan uzak olup, söz konusu kuruluşlardan kaynaklanacak risklerle mücadeleye engel teşkil edici bir nitelik de taşımamaktadır. Likidite ve sermaye yeterliliği açısından büyük ya da küçük tüm bankaların sağlamlığı mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde takip edilmektedir. Sorunlu bankaların çözümlenmesine ilişkin çerçeve, sisteme giriş ve çıkış konusundaki esaslar

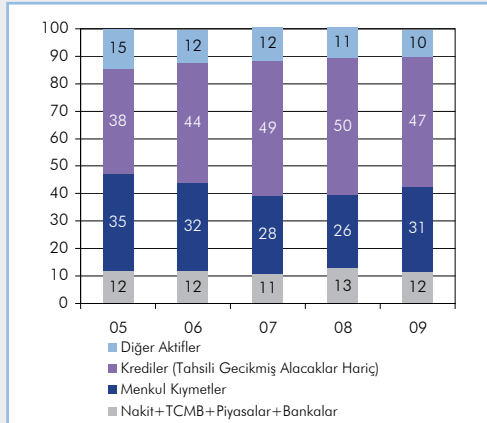
da ülkemizde detaylı olarak düzenlenmektedir. Ayrıca, ilgili otoritelerimizce konuya ilişkin uluslararası çalışmalara aktif olarak katılım sağlanmaktadır.

Öte yandan, finansal sektörde sistemik risk yaratmadan, her sektörde olması gereken doğal ve aktif giriş ve çıkışların sağlanmasının sektörün uzun vadeli verimliliğini artırıp, dengeli bir konsantrasyon yapısına kavuşmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bir diğer önemli husus ise, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından ölçek ekonomisinin önemidir. Finansal kuruluşların gelişmeleri ve büyümeleri suretiyle finansal sistem derinleşebilecek ve finansal erişim imkanları artabilecektir. Dolayısıyla, SÖFİK'lere ilişkin alınacak önlemlerin finansal kuruluşların büyüme potansiyellerini olumsuz etkilememesine özen gösterilmelidir.

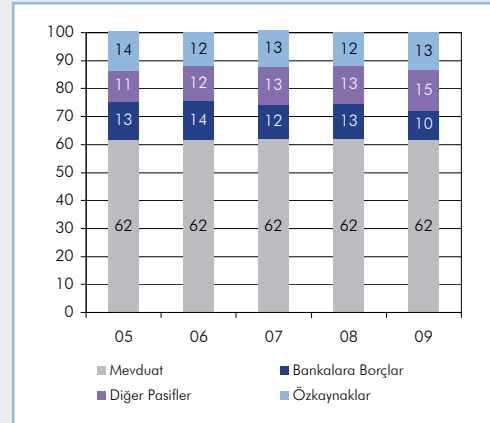
Küresel krizden de tecrübe edildiği üzere asıl sorun, finansal kuruluşların fazla büyümesi değil, bu kuruluşların yapmakta oldukları karmaşık finansal işlemlerin özellikle gelişmiş ülke düzenleme ve denetim otoritelerince yeterince takip edilip değerlendirilememiş olmasıdır. Dolayısıyla, SÖFİK'lerden kaynaklanacak risklerle mücadelede öncelikli aracın düzenleme ve denetime ilişkin çerçevenin etkinleştirilmesi olduğu değerlendirilmektedir.

Bankacılık sektöründeki yabancı payı 2008 yılı sonu itibarıyla Euro Bölgesinde yüzde 19, AB27'de ise yüzde 26'dır. Aynı tarih itibarıyla yüzde 26 olan Türk bankacılık sektöründeki yabancı payı, Euro Bölgesi ortalamasının üzerinde, AB27 ortalaması ile yaklaşık olarak aynı düzeyde, AB'nin yeni üyelerinin ise oldukça altında kalmaktadır (Tablo II.1).

Grafik II.6.
Bankacılık Sektörünün Aktif Yapısı (%)

Grafik II.7.
Bankacılık Sektörünün Pasif Yapısı (%)

Aktifler içinde en büyük paya sahip olan kredilerin payı 2009 yılı Aralık ayında bir önceki yıl sonuna göre 3 puan azalırken, menkul kıymetlerin payı 5 puan artarak yüzde 31 seviyesine ulaşmıştır. 2010 yılı Mart ayı itibarıyla 2009 yılı sonuna göre krediler ve menkul kıymetlerin payında 1'er puan artış gerçekleşmiştir. (Grafik II.6).

2009 yılı sonu itibarıyla toplam kaynaklar içinde en büyük paya sahip olan mevduatların payı bir önceki yıl sonuna göre değişmezken, bankalara borçların payı 3 puan azalarak yüzde

11'e düşmüş, diğer pasiflerin payı ise 2 puan yükselerek yüzde 15 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılı Mart ayı itibarıyla ise bir önceki yıl sonuna göre mevduatın ve özkaynakların payı değişmezken, bankalara borçların payı 1 puan artmıştır. (Grafik II.7).

II.2. Bankacılık Sektörü Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği

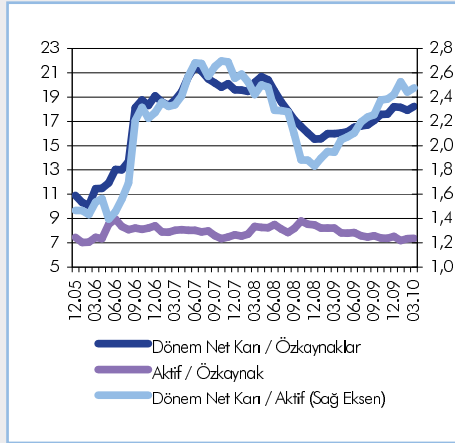
II.2.1. Kârlılık⁵

2009 yılında sektörün kârlılığında yüksek bir artış görülmektedir. Sektörün net kârındaki artışın 2010 yılının ilk çeyreğinde de devam ettiği dikkat çekmektedir. 2009 yılında sektörün net kârı, önceki yıla göre yüzde 50,4 artarak, 20,2 milyar TL tutarına yükselmiştir. 2010 yılı Mart ayı itibarıyla ise sektörün elde ettiği yıllık net kâr tutarı 21,3 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir.

Sektörün özkaynak ve aktif kârlılığı dönem net kârındaki artışla birlikte 2009 yılında yükselmiştir. Sektör, 2010 yılı Mart ayı itibarıyla da bu aktif ve özkaynak kârlılık seviyelerini koruyabilmiştir. 2008 yılında yüzde 15,5 olan özkaynak kârlılığı 2009 yılında yüzde 18,2'ye yükselmiştir. 2008 yılında yüzde 1,8 olan aktif kârlılığı ise 2009 yılında yüzde 2,4 olmuştur (Grafik II.8). Karlılık oranlarının yükselişinde aktif getirisi ve net kâr marjındaki artışlar etkili olmuştur⁶. 2008 yılında aktif getirisi yüzde 6,6 seviyesindeyken, 2009 yılında yüzde 7,5'e yükselmiştir. 2008 yılında yüzde 27,6 olan net kâr marjı ise 2009 yılında yüzde 32,1 olarak gerçekleşmiştir (Grafik II.9).

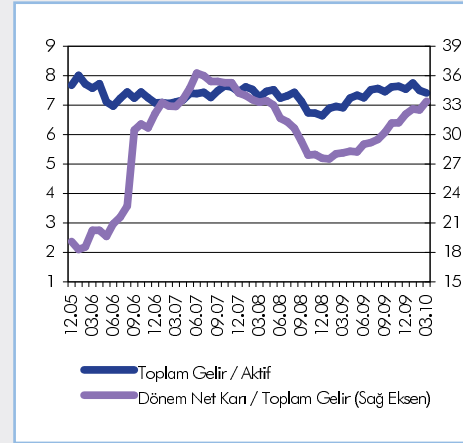
2010 yılı Mart ayı itibarıyla sektörün aktif ve özkaynak kârlılığında geçen yıl sonuna göre önemli bir değişiklik olmamış ve sırasıyla yüzde 2,5 ve yüzde 18,2 olmuştur (Grafik II.8). 2010 yılı Mart ayı itibarıyla aktif getirisinin yüzde 7,4'e gerilemesine rağmen, sektörün aktif ve özkaynak kârlılığını korumasında, kâr marjının yüzde 33,4'e yükselmesi etkili olmuştur (Grafik II.9).

Grafik II.8.
Özkaynak ve Aktif Kârlılığı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.9.
Aktif Getirisi ve Kâr Marjı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

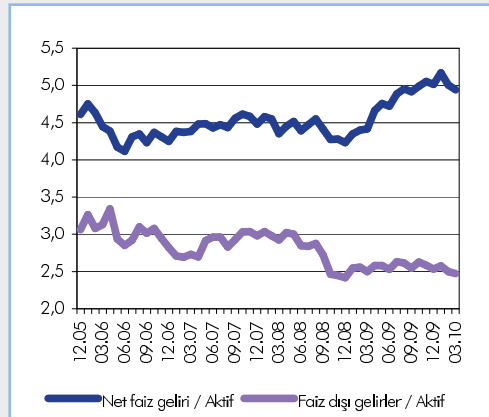
⁵ Bu bölümde yer alan finansal oranlarda gelir tablosu kalemleri geçmiş 12 aylık toplamaları alınarak yıllıklandırılmıştır.

⁶ Özkaynak kârlılığı (Net kâr / Özkaynak) = Aktif kârlılığı (Net kâr / Aktif) x (Aktif / Özkaynak); Aktif kârlılığı = Aktif getirisi (Gelir / Aktif) x Net kâr marjı (Net kâr / Gelir); Aktif getirisi = (Net faiz geliri + Faiz dışı gelir) / Aktif; Net kâr marjı = 1 - [(Faiz dışı giderler + Özel karşılık giderleri + Vergi gideri) / Gelir]

2009 yılında net faiz marjlarındaki (net faiz geliri / aktif) artış ve kriz sürecine bağlı olarak sektörün faiz dışı giderlerini sınırlandırmasıyla sağlanan verimlilik artışı kârlılık performansını olumlu etkilemiştir. Net faiz marjı 2008 yılında yüzde 4,2 seviyesindeyken, 2009 yılında yüzde 5'e yükselmiştir. Mevduatın kısa vadeli yapısı nedeniyle faiz oranlarındaki düşüş bankaların net faiz marjlarının yükselmesine neden olmuştur. Faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı ise 2009 yılında yüzde 2,5 olarak gerçekleşmiş olup, 2008 yıl sonuna göre önemli bir değişiklik göstermemiştir (Grafik II.10). Sektörün 2009 yılında özellikle personel ve işletme giderlerini sınırlandırarak net kâr marjını artırdığı görülmektedir. 2008 yılında yüzde 54,6 olan faiz dışı giderlerin toplam gelirlere oranı, 2009 yılında yüzde 44,3'e gerilemiştir. Faiz dışı giderlerdeki olumlu performansa rağmen, sektörün kredi karşılık giderlerinin artması ise sektörün net kâr marjındaki artışı sınırlamıştır. 2008 yılında yüzde 11,2 olan takipteki alacaklar özel provizyon giderlerinin toplam gelirlere oranı, 2009 yılında yüzde 15,7'ye yükselmiştir (Grafik II.11).

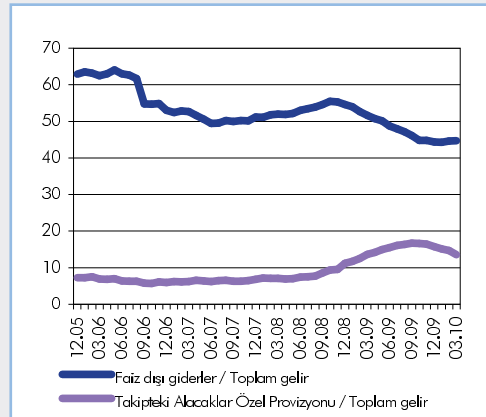
2010 yılı Mart ayı itibarıyla ise net faiz marjının daralmaya başladığı ve faiz dışı giderlerin toplam gelirlere oranındaki düşüşün durduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, 2009 yılı son çeyreğinden itibaren başlayan kredi karşılık giderlerindeki iyileşme sektörün net kâr marjını ve kârlılık performansını olumlu etkilemektedir. 2010 yılı Mart ayı itibarıyla, net faiz marjının yüzde 4,9'a gerilediği, faiz dışı giderlerin toplam gelirlere oranının yüzde 44,7 seviyesinde gerçekleştiği ve özel karşılık giderlerinin toplam gelirlere oranının yüzde 13,6'ya düştüğü görülmektedir (Grafik II.10 ve Grafik II.11).

Grafik II.10.
Toplam Gelir Kaynakları (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.11.
Giderlerin Toplam Gelirlere Oranı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

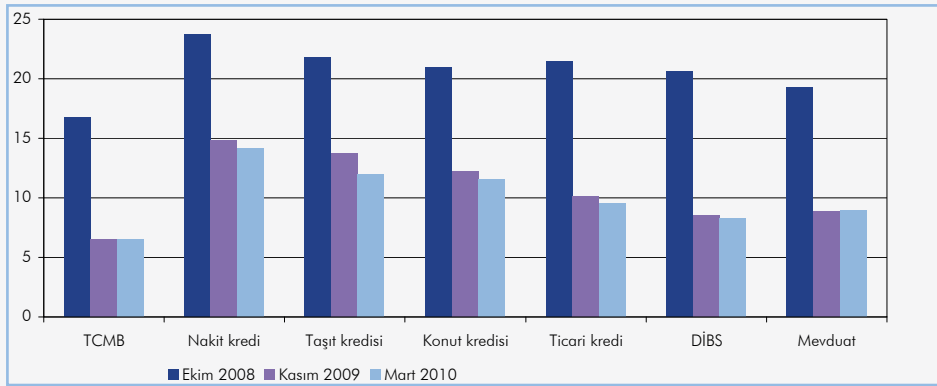
Vade uyumsuzluğunun sonucu olarak, politika faiz oranlarının düşmesi 2009 yılında sektörün net faiz marjlarını olumlu etkilemiştir. Kredi karşılık giderlerindeki yükselişe rağmen, sektörün faiz dışı giderlerinde kontrollü davranması ise net faiz marjındaki artışla birlikte kârlılık performansındaki iyileşmenin nedeni olmuştur. 2010 yılının ilk çeyreğinde ise sektörün kârlılık performansındaki olumlu seyrin özellikle kredi karşılık giderlerindeki azalışa bağlı olarak devam ettiği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, politika faiz oranlarındaki indirim sürecinin sona ermesi ile net faiz marjlarındaki yükselişin durduğu görülmektedir. Bu itibarla, sektörün 2010 yılında ulaşabileceği kâr tutarının daha çok aktif büyümesine bağlı olacağı düşünülmektedir. Avrupa'da yaşanan sorunlar göz önüne alındığında, yurtdışı borçlanma

piyasasında görülebilecek bir daralma, bankaların büyüme sürecinde, fonlama maliyetleri üzerinde yukarı yönlü bir baskı oluşturabilecek, faiz marjlarında ise bir miktar daha azalmaya neden olabilecektir. Faiz marjlarındaki daralmanın kârlılık üzerinde yaratacağı olumsuz etkiye karşılık, 2010 yılının ilk çeyreğinde de görüldüğü üzere, tahsili gecikmiş alacak oranlarında ve kredi riski görünümündeki iyileşmenin, sektörün kredi karşılık giderlerini sınırlandırarak, kârlılık performansını olumlu etkilemeye devam etmesi beklenmektedir.

Kutu 8. Net Faiz Marjı ve Kârlılık Performansı

2008 yılı Ekim ayında yüzde 16,75 seviyesinde olan Bankamız politika faiz oranı kademeli bir şekilde toplam 1025 baz puan düşürülerek, 2009 yılı Kasım ayında yüzde 6,5 oranına gerilemiştir. Politika faiz oranlarındaki söz konusu düşüş; kredi, kamu borçlanma senetleri ve mevduat faiz oranlarına da yansımıştır (Grafik 1).

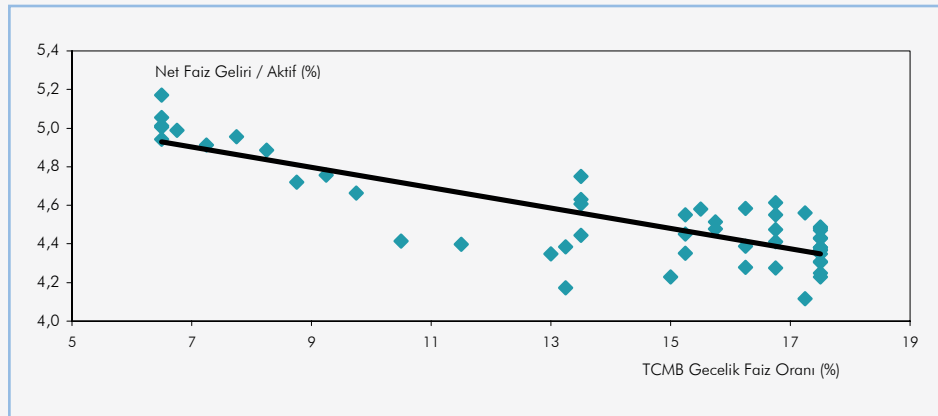
Grafik 1. Faiz Oranları

Kaynak: TCMB

TCMB gecelik faiz oranındaki indirimler finansal ürünlerin getiri oranlarına yansımakla birlikte, bankacılık sektörü aktiflerinin pasiflerden daha uzun vadeli olması, faiz oranlarındaki düşüşün varlık kalemlerine daha gecikmeli yansımaya ve 2009 yılında bankacılık sektörünün net faiz marjının (net faiz geliri / aktif) yükselmesine neden olmuştur (Grafik 2).

Grafik 2.
Net Faiz Marjı ve TCMB Politika Faiz Oranı (Aralık 05-Mart 2010)

Kaynak: TCMB

Bununla birlikte, 2005 yılı sonrasında karlılık performansının tarihsel gelişimi incelendiğinde, bankacılık sektörünün aktif ve özkaynak karlılıkları üzerinde net faiz marjından çok gider yönetiminin belirleyici unsur olduğu dikkat çekmektedir (Tablo 1). Bu itibarla, net faiz marjlarında daralma görülmesi beklenen 2010 yılında, kredi karşılık giderlerindeki azalışın banka karlılıklarını olumlu etkileyeceği düşünülmekle birlikte, özellikle operasyonel maliyetlerin iyi yönetilmesi karlılık performansının sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir.

Tablo 1. Korelasyon Katsayıları

	Özkaynak Karlılığı	Aktif Karlılığı
Toplam gelir/Aktif	-0,12	0,18
Net faiz geliri/Aktif	0,07	0,31
Faiz dışı gelirler/Aktif	-0,14	-0,12
Dönem net karı (zararı)/Toplam gelir	0,98	0,98
Faiz dışı giderler/Toplam gelir	-0,72	-0,81
Takipteki alacaklar özel provizyonu/Toplam gelir	-0,09	0,03

Kaynak: BDDK-TCMB

Kutu 9. Kârlılık Performansı ve Ülke Karşılaştırması

Muhasabe ve raporlama standartları farklılık gösterebilmekle birlikte, ülkemiz, ABD ve Avrupa Birliği bankacılık sektörlerinin kârlılık performansı göstergeleri incelendiğinde aşağıdaki hususlar dikkat çekmektedir:

1. ABD’de bankacılık sektörünün aktif kârlılığı Avrupa’daki bankaların üzerinde, özkaynak kârlılıkları ise birbirlerine yakın gerçekleşmektedir.
2. Net faiz marjına bakıldığında ise oranının ABD bankacılık sektöründe Avrupa’ya göre daha yüksek olduğu görülmektedir.
3. ABD bankacılık sektörü Avrupa’ya göre toplam gelirlerine oranla faiz dışı giderlerini sınırlayabilmektedir.
4. Ülkemiz bankacılık sektörü ise hem ABD hem de Avrupa’ya göre daha yüksek net faiz marjı ile aktif ve özkaynak kârlılıklarına sahiptir. Aynı zamanda, Türk bankacılık sektörü faiz dışı giderlerini toplam gelirlerine göre düşük tutmayı başaramamıştır.

Tablo 1. Kârlılık Göstergeleri Ülke Karşılaştırması

	Özkaynak kârlılığı (%)	Aktif kârlılığı (%)	Net faiz marjı (%)	Faiz dışı giderler/ Toplam gelir (%)
Avrupa Birliği				
2003	11,3	0,5	1,5	73,1
2004	13,5	0,5	1,2	64,8
2005	14,4	0,5	1,0	60,9
2006	15,6	0,6	0,9	59,8
2007	12,9	0,5	0,9	63,0
2008	-6,0	-0,2	0,9	76,1
Ortalama	10,3	0,4	1,1	66,3
Standart Sapma	8,1	0,3	0,2	6,7
ABD				
2003	15,3	1,4	3,8	56,5
2004	13,7	1,3	3,6	58,0
2005	12,9	1,3	3,6	57,2
2006	13,0	1,3	3,4	56,3
2007	9,1	0,9	3,4	59,2
2008	1,3	0,1	3,3	58,4
Ortalama	10,9	1,1	3,5	57,6
Standart Sapma	5,1	0,5	0,2	1,1
Türkiye				
2003	15,8	2,2	4,5	54,3
2004	14,0	2,1	5,8	58,0
2005	10,9	1,5	4,6	62,9
2006	19,1	2,3	4,2	53,1
2007	19,6	2,6	4,5	51,2
2008	15,5	1,8	4,2	54,6
Ortalama	15,8	2,1	4,6	55,7
Standart Sapma	3,2	0,4	0,6	4,2

Kaynak: IMF Küresel Finansal İstikrar Raporu, Nisan 2010

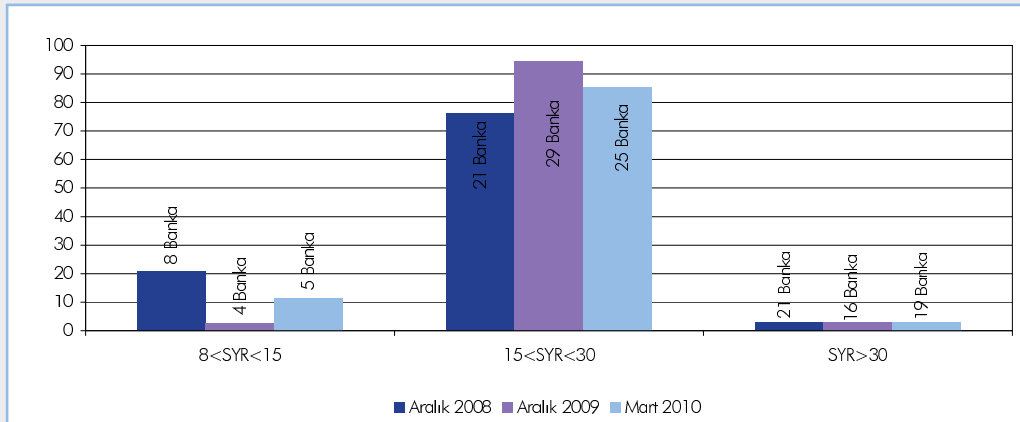
5. Öte yandan, 2009 yılında ABD bankacılık sektörünün aktif kârlılığı yüzde 0,1 ve özkaynak kârlılığı yüzde 0,9, Avrupa'da yer alan büyük bankaların özkaynak kârlılığı ise 2009 yılı Haziran ayında yüzde 8 olarak gerçekleşmiştir. Bu itibarla, özellikle Avrupa'da bankacılık sektörünün kârlılık performansının 2009 yılında toparlandığını söylemek mümkündür. Ülkemiz bankacılık sektörü ise yüksek kârlılığını 2009 yılında da devam ettirmiş ve aktif ile özkaynak kârlılıkları sırasıyla yüzde 2,5 ve yüzde 18,2 oranlarına ulaşmıştır.

II.2.2.Sermaye Yeterliliği

Bankacılık sektörünün özellikle 2009 yılında elde ettiği yüksek kârlılık yasal özkaynaklarını güçlendirirken, kredi büyümesindeki yavaşlama ve artan kamu menkul kıymet yatırımları risk ağırlıklı varlıkların büyümesini sınırlandırmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, bankacılık sektörünün 2008 yılında yüzde 18 olan sermaye yeterlilik rasyosu 2009 yılında yüzde 20,6'ya, yüzde 16,8 olan ana sermaye oranı ise yüzde 18,5'e yükselmiştir⁷. 2010 yılı Mart ayı itibarıyla, yasal özkaynaklar geçen yıl sonuna göre yüzde 4,5 artarak 120,5 milyar TL'ye yükselirken, risk ağırlıklı kalemler toplamı yüzde 8,1 artarak 604,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Risk ağırlıklı kalemler toplamındaki artışın yasal özkaynaklardaki artışı aşması nedeniyle sermaye yeterlilik rasyosu 2010 yılı Mart ayı itibarıyla geçen yıl sonuna göre düşüş göstererek, yüzde 19,9'a gerilemiştir (Grafik II.13). Risk ağırlıklı kalemlerin 2010 yılı başlarında artış göstermesinde, operasyonel riske esas tutar ile bankaların kredilerini artırmaları etkili olmuştur.

2009 yılı sonunda aktif payı yüzde 97,3 olan 45 bankanın sermaye yeterlilik rasyosu yüzde 15'in üzerindeyken, 2010 yılı Mart ayında aktif payı yüzde 88,5 olan 44 bankanın sermaye yeterlilik rasyosu yüzde 15'in üzerinde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, yüzde 8 ile 15 arasında sermaye yeterlilik rasyosuna sahip olan bankaların aktif payları da yüzde 2,7'den yüzde 11,5'e yükselmiştir (Grafik II.12).

Grafik II.12.
Bankaların Sermaye Yeterliliği Rasyolarına Göre Aktif Payları (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Ülkemiz bankacılık sektöründe risk tabanlı yasal sermaye yeterlilik oranıyla birlikte, bilanço tabanlı özkaynak oranları da yüksek seyretmektedir. 2009 yılında bankacılık sektörünün özkaynaklarının, artan kârlılık ile faiz oranlarında yaşanan düşmeye bağlı olarak menkul kıymet değerlendirme farklarının yükselmesiyle güçlendiği görülmektedir. Toplam özkaynaklar ile serbest sermayenin bilanço içindeki ağırlıkları 1,5 puan artarak sırasıyla yüzde 13,3 ve yüzde 10'a yükselmiştir. 2010 yılı Mart ayı itibarıyla, özkaynakların ve serbest sermayenin bilanço içindeki ağırlığındaki artış eğiliminin devam ettiği ve bilanço içindeki payının sırasıyla yüzde 13,6 ve yüzde 10,3 seviyesinde gerçekleştiği dikkat çekmektedir (Grafik II.14).

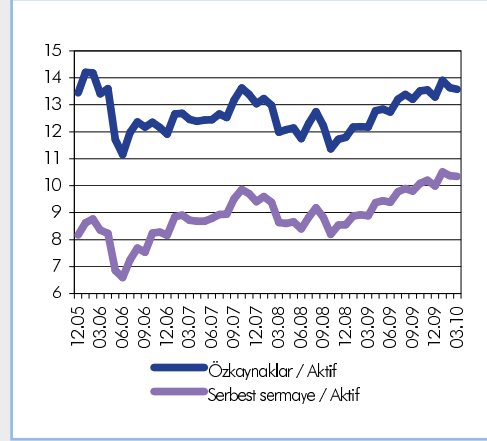
⁷ Sermaye yeterlilik oranı= Yasal özkaynaklar / Risk ağırlıklı kalemler toplamı; Ana sermaye oranı= (Ana sermaye – 0,5 x Sermayeden indirilen değerler) / Risk ağırlıklı kalemler toplamı (toplamları alınarak yıllıklandırılmıştır).

Grafik II.13.
Sermaye Yeterlilik ve Ana Sermaye Oranı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

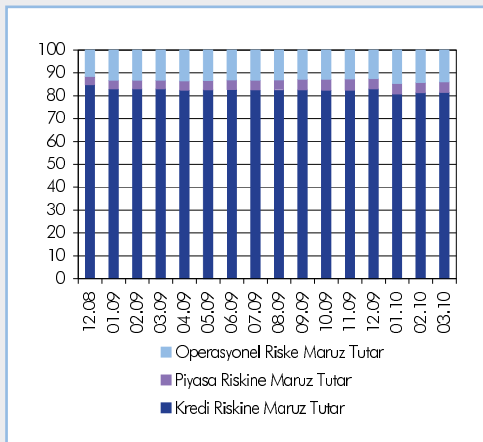
Grafik II.14.
Özkaynaklar ve Serbest Sermaye (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

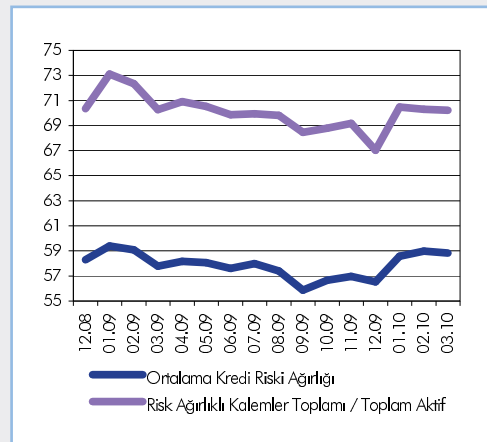
Bankacılık sektörü ağırlıklı olarak kredi riskine maruz kalmaktadır. 2010 yılı Mart ayı itibarıyla toplam risklerin yüzde 81,4'ü kredi riskine, yüzde 4,6'sı piyasa riskine ve yüzde 14,1'i operasyonel riske esas tutardan oluşmaktadır (Grafik II.15). Son zamanlarda, bankacılık sektörünün artan kârlılık performansı ile birlikte operasyonel riske esas tutarın toplam riskler içindeki payının arttığı, buna karşılık kredi riskine maruz tutarın payının gerilediği dikkat çekmektedir. Kredi riskine maruz tutarın payının gerilemesinde, bankacılık sektörünün riskten kaçınma eğiliminin etkili olduğu görülmektedir. 2008 yılında risk ağırlıklı kalemlerin toplam aktiflere oranı yüzde 70,4 seviyesindeyken, 2009 yılında yüzde 67'ye, 2008 yılında yüzde 58,3 olan ortalama kredi risk ağırlığı ise 2009 yılında yüzde 56,5'e gerilemiştir (Grafik II.16). Bununla birlikte, 2010 yılı Mart ayı itibarıyla, risk ağırlıklı kalemlerin toplam aktiflere oranının yüzde 70,2'ye, ortalama kredi risk ağırlığının ise yüzde 58,8'e yükselmesi, riskten kaçınma eğiliminin azalmasına işaret etmektedir (Grafik II.16.).

Grafik II.15.
Risk Ağırlıklı Kalemlerin Dağılımı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.16.
Risk Ağırlıklı Kalemler ve Ortalama Kredi Riski Ağırlığı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

2009 yılında artan kârlılık sektörün özkaynaklarının güçlenmesine katkıda bulunurken, kamu menkul kıymet yatırımlarının artması risk ağırlıklı aktif toplamının büyümesini sınırlamış ve sermaye yeterlilik rasyoları artmıştır. Bununla birlikte, 2010 yılında kredi piyasasındaki toparlanmayla risk ağırlıklı aktiflerin artışa geçmesi, halen diğer ülkelere göre yüksek seyreden sermaye yeterlilik rasyolarının 2010 yılında bir miktar gerilemesine neden olabilecektir.

Kutu 10. Basel Bankacılık Denetim Komitesi ve Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, küresel kriz sonrasında, bankaların özkaynaklarının şoklara karşı dayanıklılığını artırmak ve sermayelerini daha güçlü kılmak amacıyla çeşitli düzenleme çalışmalarına başlamıştır. Sermaye yeterliliğine ilişkin halihazırda aşağıdaki çalışmalar yürütülmektedir:

- Sermayenin kalitesinin artırılması: Özellikle gelişmiş ülkelerin bankacılık sektörlerinin özkaynak yapısı incelendiğinde, zarar karşılama kapasitesi yüksek olan ödenmiş sermaye ile kar yedeklerinin özkaynaklar içindeki payının düşüklüğü dikkat çekmektedir. Söz konusu ülkelerde, borç ile sermaye karışımı “melez ürünlerin” özkaynaklarda önemli bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle, Basel Bankacılık Denetim Komitesi, zarar karşılama kapasitesi yüksek olan ürünlerin özkaynak tanımında yer almasına yönelik bir düzenleme taslağı üzerinde çalışmaktadır. Komite, yasal özkaynaklarda yer alabilecek borçlanma araçlarını ise finansal stres durumunda hisse senedine çevrilebilir tahvillerle sınırlamayı planlamaktadır.
- Kaldıraç oranı: Küresel kriz sırasında zora düşen bir çok bankanın sermaye yeterlilik oranının yüksek olmasının yanı sıra kaldıraç seviyelerinin de çok yüksek olduğu göze çarpmıştır. Basel Bankacılık Denetim Komitesi, risk bazlı sermaye yeterlilik oranlarının yanı sıra bilanço değerlerine dayanan kaldıraç oranı düzenlemesini yürürlüğe sokmayı düşünmektedir.
- İktisadi çevrim karşıtı sermaye yeterlilik oranı: Mevcut sermaye yeterliliği düzenlemesinde, asgari sermaye yeterlilik oranı yüzde 8 seviyesindedir. Tasarlanan yeni düzenleme ile ekonominin genişleme döneminde daha yüksek, daralma dönemlerinde ise daha düşük asgari oran tesis edilmesine imkan tanınması değerlendirilmektedir. Böylece, gelecekteki olası daralma dönemlerindeki zararları karşılayacak yedek akçelerin ekonominin genişleme dönemlerinde biriktirilmesi ve daralma dönemlerinde bankaların kredi büyümelerini sürdürebilmeleri ve böylelikle ekonominin küçülmesinin sınırlanması amaçlanmaktadır.

Sermaye yeterlilik ve kaldıraç oranları diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, ülkemiz bankacılık sektörünün güçlü özkaynak yapısına sahip olduğu görülmektedir. Avrupa’da sermaye yeterlilik oranı yüzde 11, ABD’de ise yüzde 12 civarında hareket etmektedir. Ülkemizde ise sermaye yeterlilik rasyosu kredilerdeki büyüme ve uluslararası standartlara uyum çerçevesinde yapılan çeşitli düzenleme değişiklikleri nedeniyle yıllar itibarıyla düşüş eğilimi göstermekle birlikte,

son yıllarda yüzde 20 oranına yakın gerçekleşmiştir. Sermaye yeterlilik düzenlemelerinin ülkeler arasında farklılık gösterebileceği göz önüne alındığında, bilançoya dayalı kaldıraç oranlarının incelenmesi sermaye yeterliliği karşılaştırmalarında önemli bir bilgi sunmaktadır. Ülkemizde sermaye yeterlilik oranının yüksekliğinin yanı sıra, kaldıraç oranının düşüklüğü de dikkat çekicidir. Avrupa'da bankacılık sektörü özkaynak başına yaklaşık 30 birim aktifle, ABD bankacılık sektörü ise yaklaşık 10 birim aktifle çalışmaktadır. Ülkemiz bankacılık sisteminde ise özkaynak başına düşen aktif tutarı yaklaşık 7-8 birimdir. Bu itibarla, sermaye yeterlilik rasyosunun yüksekliği ve düşük kaldıraç oranı, ülkemiz bankacılık sektörünü diğer ülkelerden olumlu yönde ayırtmaktadır. Bu durum, ülkemizin, küresel düzeyde yürütülen sermaye yeterliliğinin yükseltilmesi ve kaldıraç oranlarının sınırlandırılmasına yönelik düzenlemelere uyum sağlamasını kolaylaştıracaktır.

Tablo 1. Sermaye Yeterlilik Göstergeleri Ülke Karşılaştırması

	Sermaye yeterlilik oranı (%)			Kaldıraç Oranı (Aktif / Özkaynak)		
	Avrupa Birliği	ABD	Türkiye	Avrupa Birliği	ABD	Türkiye
2003	12,4	12,8	30,9	34,5	10,9	7,0
2004	11,9	12,6	28,8	28,6	9,9	6,7
2005	11,4	12,3	23,7	27,0	9,7	7,3
2006	11,1	12,4	21,9	27,0	9,8	8,4
2007	11,4	12,2	18,9	27,8	9,8	7,7
2008	11,7	12,7	18,0	35,7	10,6	8,5

Kaynak: IMF Küresel Finansal İstikrar Raporu , Nisan 2010 ve Bankacılık Sektörü İstikrar Raporu, Avrupa Merkez Bankası

Sermaye yeterlilik oranı ülke karşılaştırmalarında, düzenlemelerin ülkeler arasında farklılık gösterebileceği ve Avrupa'daki bankalar ile ABD'deki büyük bankaların Basel II'ye geçtiği göz önünde tutulmalıdır. Ülkemizdeki mevcut sermaye yeterlilik düzenlemesi birçok açıdan Basel II düzenlemelerine yakın olmakla birlikte, Basel-II standartlarının ülkemizde uygulanmasını teminen, AB müktesebatı esas alınarak muhtelif düzenleme tasarımları BDDK tarafından hazırlanıp, 6 Nisan 2010 tarihinde kamuoyu görüşüne açılmıştır. Söz konusu tasarımlarda kredi riskinin ölçümüne ilişkin olarak standart yaklaşıma dayalı ölçüm metodolojisine yer verilmiş olup, BDDK'ca içsel derecelendirmeye dayalı ölçüm metodolojisinin ilerleyen dönemlerde hayata geçirilmesinin planlandığı belirtilmektedir.